

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2023 SONUÇ BİLDİRİSİ YAYIMLANDI

"Cumhuriyetin 100. Yıldönümünde Türkiye Sanayisi ve Dünyadaki Son Gelişmeler Işığında Nasıl Bir Sanayileşme?" ana temasıyla 15-16 Aralık 2023 tarihlerinde MMO Eğitim ve Kültür Merkezi'nde düzenlenen TMMOB Sanayi Kongresi sonuç bildirgesi yayımlandı

1962'den bu yana düzenlenen ve 1987'den itibaren iki yılda bir gerçekleştirilen Sanayi Kongreleri'nin yirmi dördüncüsü, 15-16 Aralık 2023 tarihlerinde Ankara'da MMO Eğitim ve Kültür Merkezi'nde, Cumhuriyetin 100. Yıldönümünde Türkiye Sanayisi ve Dünyadaki Son Gelişmeler Işığında Nasıl Bir Sanayileşme? temasıyla 500'den fazla katılımcı ile başarıyla gerçekleşti.

TMMOB adına Makina Mühendisleri Odası (MMO) tarafından yürütülen TMMOB Sanayi Kongresi, Cumhuriyet değerlerinin tasfiye edildiği bir dönemde, toplumbilimciler, uzmanlar, TMMOB örgütleri ve meslektaşların bir araya gelmesiyle düzenlendi. İki gün boyunca dünya genelindeki sanayi, ekonomi, siyaset gelişmeleri,

Türkiye'nin kalkınma deneyimi, sanayideki dönüşüm, mühendislik, yapay zekâ ve geleceğimiz gibi konular ele alındı.

Yapılan konuşmalarda Sanayi Kongreleri'nin sanayileşme, planlama, kalkınma, emek ve doğa odaklı politikaların destekçisi istisnai bir demokratik platform olduğu belirtildi. Ayrıca, dünyada silahlanma harcamalarının artması, küresel hegemonya mücadelesi gibi konular da detaylı bir şekilde değerlendirildi. Sanayi politikalarının dünya genelindeki etkileri, fosil kaynaklar ve temiz enerji kullanımı gibi konulardaki farkındalığın arttığı belirtildi. ABD ve Çin arasındaki ekonomik ilişkilerin karmaşıklığı ve küresel mücadelede yaşanan çoklu krizler de kongrede tartışılan başlıklar arasında yer aldı.

Dünya konjonktürü ve jeopolitik alanlar

Günümüzde jeopolitik; ABD, İngiltere, Avrupa Birliği, Japonya eksenli ve Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada'yı da içeren kolektif emperyalizm olarak öne çıkıyor. Çin ve Rusya gibi ülkeler ulusal çıkarları doğrultusunda küresel hegemonya mücadelesine katılsa ve zaman zaman güç mücadeleleri içerisinde yer alsada, emperyalizm kapsamında değerlendirilemez. Ekonomik olarak dünya jeopolitiği özellikle Avrupa, Orta Doğu, Çin ve Asya olmak üzere üç ana bölgede şekillenmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin Avrupa'da izlediği politika, NATO'nun kuruluşu, yayılması ve Rusya-Ukrayna savaşı ile Avrupa'da bir kolonizasyon bölgesi oluşturmuştur. Orta Doğu, sürekli istikrarsızlık bölgesi olarak emperyalizm tarafından yönlendirilmiştir. Türkiye, Orta Doğu ve Avrupa arasında sıkışmış durumdadır. Üçüncü jeopolitik alan Çin ve Asya'dır. ABD'nin Çin'e yönelik politikaları, uluslararası ilişkilerde değişkenliklere ve küresel güç mücadelesine neden olmuştur. Çin, kendi uluslararası ilişkilerinde hegemonya amaçlamamakta, çok kutuplu bir dünya düzeni oluşturmayı hedeflemektedir.

Sanayi ve ticaret politikaları

Sanayi politikalarında eşitsiz gelişme yasası devam etmektedir. Uluslararası işbölümü, ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirler. Dünya Ticaret Örgütü, sanayi politikalarına sınırlamalar getirir. Devletler, sanayi politikasında reaktif pasif veya proaktif konumda olabilmektedir. Proaktif devletler, teknolojik değişime ayak uydurup stratejik politikalar geliştirirken, reaktif pasif devletler kısa vadeli tedbirler alır.

Günümüzde, küreselleşme ve finansallaşma ile birlikte sanayi politikalarında değişimler yaşanmaktadır. 2008 krizi ve sonrasında pandemi, aktif sanayi politikalarını gündeme getirmiştir. Özellikle ABD, yeni ekonomi stratejisiyle aktif sanayi politikalarını benimsemiş, sektörler ve teknolojiye odaklanmıştır.

Sanayi politikaları, ulusal güvenlik kavramını savunma teknolojileri üzerinden aşar. Bebek endüstri politikası, uzun vadeli teşvik ve korumayı içerir. Ancak, belirsizlik altında taahhüt ve ölççek sorunları, bu politikaların zorlukları arasında yer alır. Sanayileşme, teknoloji ve nitelikli emeği bir araya getirerek kolektif ve kümülatif bir süreci gerektirir. Teknoloji, üretim faktörleriyle entegre bir şekilde ele alınmalıdır. Fikri mülkiyet hakları kamucu bir perspektifle ele alınmalı, bilginin kamusal olması teşvik edilmelidir.

Sonuç olarak, jeopolitik gerginliklerin etkisiyle sanayi politikaları, ülkeler arasında çeşitli zorluklarla karşılaşsa da, yeni dönemde uluslararası ilişkilerde ve ekonomide önemli bir rol oynamaya devam edecektir.

Katma değer, yüksek katma değer, kârlar ve ücretler

Katma değer, hizmet ve imalat katma değerine ayrılarak hesaplanır. Katma değerde artış, işletme artışıyla ilişkilidir, işçilik ücretleriyle değil. Yüksek katma değerli sektörlerde işçilik ücretleri reel bazda gerilerken, kârlar artar. Yüksek katma değer, genellikle kâr ve tekel rantı anlamına gelir.

Yüksek katma değerli ürünler üretme hedefine rağmen Türkiye'nin uzun vadeli finansman eksikliği, teknolojik sıçramalar yapamayı yüksek katma değerli üretimi sürdürülemez kılmaktadır. İleri teknoloji ise, üretimde değil, araştırma-geliştirme harcamalarının satışlara oranına dayanır. Türkiye'nin yüksek katma değerli üretimde iddiası olmadığı gibi, içeride kalması gereken katma değer zinciri göz ardı edilmektedir.

Cumhuriyetin ilk yüzyılının sonunda durum

Cumhuriyetin ilk çeyreğinde planlı sanayileşme ile en yüksek büyüme sağlanmıştır. Ancak, 1980 sonrasında neoliberal politikalarla sanayi gerilemiş, ekonomik yapıda değişiklikler olmuştur. Kamu yatırımları ve planlama terk edilmiş, sanayi sadece döviz geliri sağlamaya yönelik ihracat odaklı bir sektör haline gelmiştir.

Planlama-sanayileşme-kalkınma üçlünün terk edildiği bu dönemde ağırlıklı olarak kamu sanayi atılımlarında somutlanan Türkiye'nin sanayileşmesi kesintiye uğratılmıştır. Bu süreç, devletin ekonomik alandan çekilmesi, sosyal sorumluluklardan arındırılması, üreticileri korumaya yönelik uygulamaların terk edilmesi, emekçilerin düşük ücretlerle kötü koşullar altında çalıştırılması, uluslararası sermaye hareketleri önündeki tüm engellerin kaldırılması, kamusal üretim, kamusal hizmetler ve denetimin tasfiyesi ile eş zamanlı olarak yaşanmıştır.

Türkiye'nin sanayileşmesi, küresel zincirlerle kontrolsüz entegrasyon, plansız büyüme politikaları ve mali daralma nedeniyle zayıf kalmıştır. İktisadi büyüme, gerçekte olduğundan abartılmış, enflasyon ve döviz sorunları yaşanmıştır. Ekonomi, sermayeye kaynak aktarımı ile sağlıksız biçimde büyütülmüş, kaynaklar emek aleyhine dengesiz bir şekilde dağıtılmıştır.

Ekonomik, siyasal, ideolojik-kültürel bağlamda neoliberal ve rant politikaları ile dinselleştirmenin hâkim olduğu siyasal İslamcı bir rejime geçilmiş, ülke ve halk yoksullaştırılmış, temel hak ve özgürlükler tasfiye edilmiş, toplumsal muhalefet baskı altına alınmıştır. Özetle, toplumsal formasyonun tarihsel, yönetsel, ekonomik, siyasal, kültürel boyutlarında çok önemli değişimler yaşanmıştır.

Sanayisizleşme

Sanayileşme ve planlama arasındaki ilişkiyi doğru anlamak önemlidir. Sanayileşme için plan olmazsa olmazdır.

Sovyetler'de bu durum açıkça görülmüştür ve Çin'de planlı sanayileşme benzer bir hamle ile gerçekleştirilmiştir.

Ancak Türkiye'de, geçmişte planlamanın, sanayicilere sanayileşmenin önemini anlatmaya çalıştığı bir dönem yaşanmış olsa da, bugün sanayileşme söylemine karşın, kurumsal yapı eksikliği mevcuttur. Dışa bağımlı finansallaşma, erken küreselleşme ve erken sanayisizleşme, Türkiye'nin mevcut durumunu tanımlayan kavramlardır. Sanayinin merkezi olan imalat sanayii ve özel sektör üretken yatırımları düşük düzeydedir. Kamu sektörü yatırımları eğitime, sağlığa, enerjiye, turizme, tarıma, madencilığa, konuta değil, ulaştırmaya ve ne olduğu belirtilmeyen "diğer" hizmetlerdir. Özel sektör yatırımlarında konut ve ulaştırma en üsttedir.

Türkiye ekonomisinin büyük bir bölümü hizmet, ticaret ve inşaat sektörlerine odaklanmıştır. Emek gelirleri, özellikle imalat sanayiinde önemli ölçüde gerilemiştir. Türkiye ekonomisinin yüzde 20'si sanayiden gelir elde etmektedir, ancak istihdamın çoğunluğu hizmet, ticaret ve inşaat sektörlerindedir.

AKP iktidarının ilk dönemlerinde likidite bolluğu, hizmet, ticaret ve inşaat gibi iç pazara yönelik sektörlerin gelişmesine yol açarak sanayi üretimine olan ihtiyacı azaltmış; dış ticaret açıklarını artırmış ve Türkiye'nin dışa bağımlılığını derinleştirmiştir. Bu durum, Türkiye'nin tasarruf yapamaması ve dış kaynak kullanımının yüksek olması sorunlarına işaret etmektedir.

Teknolojik devrimler ve Türkiye

Teknolojik devrimler, ekonomilerde yapısal dönüşüm sağlayarak hızlı büyümeyi mümkün kılmıştır. Ancak Türkiye, bu dönüşüme adapte olamayarak gelişmiş ülkeleri yakalamada başarısız olmuştur. 1960 sonrasında kişi başına milli gelirdeki orta konumunu sanayideki dönüşümle elde etmiş, ancak bu gelişmiş ülkeleri yakalama noktasında yetersiz kalmıştır.

Türkiye'nin temel ihracatı 1960'larda tarımsal ve gıda ürünleriyle başlamış, sonrasında tekstil ürünleri öne çıkmıştır. Makine ve ulaşım araçları, 2000'lerde ve günümüzde Türkiye'nin en büyük ihracat ürünleri olmuştur. Ancak tekstil dışındaki sektörlerde net ihracat negatif olmuş, özellikle ara mal ithalatında bağımlılık artmıştır.

Türkiye'nin teknolojik devrimlere ayak uyduramaması, özellikle yazılım, elektronik, bilişim, iletişim ve yapay zekâ alanlarında geri kaldığını göstermektedir. Toplam istihdam içinde bilişim ve iletişim uzmanları oranında Türkiye, OECD içinde en düşük seviyededir. Arge faaliyetlerine yönelik yapılanmaların etkin olmaması, Türkiye'nin bu alandaki parlak bir görüntü çizemediğini göstermektedir. Uluslararası işbölümü, ucuz emeğe olan eğilim ve nitelsiz emek yoğunluğu, teknolojik hamlelere yetişmeyi zorlaştıran önemli engellerdir.

OVP, "Kalkınma Planı" ve sanayi gelişme/makro performans ilişkileri

OVP (2024-26) ve Onikinci "Kalkınma Planı"nda (2024-28), dünyada sanayiye dair değişen vizyonla ilgili bir farkındalık yoktur. Makro ekonomik hedeflerle enflasyonun düşüşü öngörüsü arasındaki uyumsuzluk ve fosil yakıtlara dayalı enerji üretiminin devamı gibi yapısal sorunların süreceği görülmektedir.

Onikinci Plan, önceki plan hedeflerini 2053'e aktararak, bilimsel dayanaklardan yoksun ve yapısal dönüşümü desteklemeyen hedefler sunmaktadır. Siyasi vizyonda ise iktidarın doğasına aykırı kavramlar bulunmaktadır. İmalat sanayinin durumu, kredilerdeki pay ve katma değer dağılımı durağandır. Tarımsal desteklerin azalması, tarımın desteksiz bırakılacağını ve milli gelire oranla düşük seviyede olacağını göstermektedir.

Planda, yüksek büyümeyle düşük cari açık paradoksu ortaya çıkmakta ve dış kaynaklı büyüme modeliyle çelişki oluşturmaktadır. Merkezi yönetim

bütçe açığı artarken, vergi politikaları ile özel sektöre kaynak aktarılmaktadır. Kamu açıklarının hızla küçülmesi için sert tedbirler öngörülmekte ise de uygulanan politikalarla kamu harcamalarının milli gelire oranla artacağı anlaşılmaktadır. Kamu yatırım politikası ve sanayide köklü dönüşüm hedefleri yoktur; öncelik kemer sıkıma dayanan istikrarda ve emeğin haklarının aşındırılmasındadır.

Sosyal güvenlik sisteminin aşındırılması

OVP ve Onikinci Plan, kıdem tazminatını azaltmaya yönelik "tamamlayıcı emeklilik sistemi" ve "tamamlayıcı sağlık sigortası" gibi piyasalaştırma adımlarını içermektedir. Ayrıca, "tamamlayıcı uzun süreli bakım sigortası" ile yaşlı nüfusu, taleplerini karşılama görüntüsü altında yeni bir sigortaya bağlama ve yükü üzerinden atma amaçlanmaktadır. "İstihdamda kalma süresinin uzatılması" hedefi, yaş sınırlarını yükseltme veya prim gün sayısını artırma anlamına gelmektedir. "Esnek istihdam ve güvenceli esnekleştirme" ise esnek istihdamın daha da yaygınlaştırılacağına işaret etmektedir. "Otomatik Katılım Sistemi" kapsamında yer alan "Bireysel Emeklilik Sigortası"na işveren katkısı da eklenerek devletin yeni bir borçlanma kaynağı olması hedeflenmektedir.

2004-2022 dönemi kişi başına gelir, iller ve bölgelerde sanayi hasılası dağılımı

2004-2022 döneminde, zengin iller zenginliğini korurken, fakir iller arasında bir miktar yer değişikliği olmuşsa da en zengin ile en fakir arasındaki gelir uçurumu daha da artmıştır. Doğu bölgelerinin kişi başına geliri Türkiye ortalamasından önemli ölçüde uzaklaşmıştır. İl bazlı stratejiler, demografik, altyapısal ve çevresel sorunlara etkili bir çözüm sunamamaktadır. Trakya'da olduğu gibi bir ilin sanayileşme başarısı başka bir ilin, bölgenin ve hatta Türkiye'nin sorunu haline gelebilmektedir.

Gelir dağılımı ve sanayi hasılası dağılımında bir iyileşme sağlanamamıştır.

Bölgelerarası gelir farklılıkları azalmamış, geri kalmış bölgelere yönlendirilecek yatırımlar ve özellikle sanayi için politikalar uygulanmamıştır. "Bölgesel kalkınma" politikalarının başarılı olmadığı, devletin tahsis, yönlendirme ve kaynakların yeniden dağıtım mekanizmasının işlevini yerine getiremediği görülmektedir. Bölgesel politikalarda, Doğu Anadolu'da tarım ve gıda sektörünü destekleyecek fabrikaların kurulmaması gibi eksiklikler bulunmaktadır.

Piyasa koşullarına uyum ve rekabetçilik odaklı politikalar, gelir dağılımını ve sanayileşmeyi ülke geneline yaymamış, aksine sürdürülemez bölgesel yoğunlaşmalara neden olmuştur. Batı-Kuzey bölgesindeki sanayi yoğunluğu öne çıkmaktadır. İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, Bilecik, Kocaeli ve Bursa illerinin bu yoğunluğa daha fazla dayanma kapasitesi kalmamıştır.

Yükseköğretim ve vasıf katmanlı bir kitle olarak mühendis işgücü

Mühendis işgücünün durumu, yükseköğretimdeki dönüşüm, sanayi üretimi ve istihdam koşullarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Yükseköğretim, neoliberal dönemde ticarileşmiş ve bilgi metalaşmıştır. Üniversite-sanayi-devlet işbirliğinin gelişmesi, bilginin metalaşmasına katkı sağlamıştır. Yükseköğretimdeki genişleme, mühendislik fakültelerini de etkilemiş, mühendislik alanındaki mezun sayısı artmıştır.

OECD verilerine göre, Türkiye'de mühendislik mezunlarının oranı oldukça yüksektir. Mühendislik ihtiyacının planlanmaması, işsizlik sorununu artırmıştır. Mezuniyet hızındaki artış, işgücünün genişlemesiyle birlikte mühendisler arasında işsizlik probleminin yol açmıştır. Mühendislerin çalışma alanları ve ücret düzeyleri büyük farklılıklar göstermektedir. Mühendislik, uygulamalı bir bilim olmasına rağmen, eğitim bu kapsamdan yoksundur, yükseköğretimin vasıflı işgücü üreten fonksiyonu yoktur. Mühendislerin vasıf düzeyi, eğitim aldıkları kurumlar, sektörler ve iller arasında değişmektedir. İstihdamda vasıf uyumsuzluğu ve

mevcut iş pozisyonlarının gerektirdiği vasıflardan daha yüksek niteliklere sahip çalışanların oranındaki yükseklik, üretim yapısının kısıtlarını göstermektedir. Mühendis işgücünün vasıf katmanlı bir yapıya yerleşmesi, maliyetleri aşağı çeken bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, üniversite sistemindeki değişikliklerle daha da kötüleşmektedir.

Teknolojik gelişmelerin mühendisliğe etkisi

Teknolojik gelişmeler, endüstrinin yanı sıra günlük yaşamımızı da etkilemekte olup yapay zekâ, mühendislik alanında büyük bir etkiye sahiptir. Üretimdeki teknolojik ilerlemeler, özellikle genç kuşaklar ve gelecek nesiller için mühendislik alanında değişimlere yol açacaktır.

Esnekleşen ve yayılan bir üretim sisteminde, yapay zekâ, dijital araçlar ve diğer faktörler, istihdamı ve niteliği hızla etkileyerek mühendislik mesleğini dönüştürmektedir. Dijitalleşme, mühendisleri sürekli yeni becerilere yönlendirerek değişime zorlamaktadır.

Yeni mühendislik alanlarının ortaya çıkması kaçınılmazdır. Mühendislik, tasarım süreçlerinde giderek daha fazla veri ve bilgisayar odaklı hale gelmektedir. Dijitalleşme ve veri analizi, üretime, tüketime, finansa ve tüm üretim sürecine etki etmektedir.

Önümüzdeki yıllarda, nitelikli, mesleki açıdan daha bilgili ve kendini daha iyi yetiştirmiş olanlar rekabet avantajına sahip olacak; bu, sıradan mühendisler veya diğer meslek grupları için daha büyük bir değişimi beraberinde getirecektir.

Üretimde Geleceğin Dönüşümü: Yapay Zeka ve Nesnelerin İnterneti

Yapay zekâ için temel gereklilikler arasında algoritmaların ötesinde en başta veri gelmektedir. Yapay zekâ ve nesnelerin interneti, veri toplama, sensörlere entegrasyon, veri analizi ve izleme süreçlerini birleştirerek ölçüm, kontrol ve verimlilik artırma amaçlarına hizmet eder. Yapay zekânın kendini güncel-

leyebilme özelliği, bu süreci daha da önemli kılmaktadır. Yapay zekâ, fiziksel üretimde önemli bir rol oynar ve bunun arkasında işlemciler, bulut hizmet sağlayıcıları ve sistemleri kuran bağlantılar bulunur. Ancak, bu altyapıda dört büyük tekelin hakimiyeti ve dünya genelindeki yarı iletken üretimini sağlayan sınırlı sayıdaki şirketin etkisi vardır.

Veri merkezleri, Google, Amazon, Microsoft gibi şirketler tarafından yönetilen bulut sistemleri üzerinden çeşitli verileri toplar. Bu süreçte, yapay zekânın eğitiminde Google (Mail, Youtube vb.), META (Facebook, Instagram, WhatsApp vb.) X/Twitter gibi platformdan elde edilen veriler kullanılır.

Yapay zekânın temel altyapıları destekleme rolü giderek artmaktadır. Devletler ve birçok sektör, üretim ve hizmetlerde (ulaşım, güvenlik, enerji, eğitim vd.) yapay zekâyı altyapılarına entegre etmektedir. Yapay zekâ, özellikle bakım programları, kalite kontrol süreçleri, süreç optimizasyonu ve tedarik zinciri yönetimi gibi alanlarda verimliliği artırmaktadır.

Yapay zekâ, otomatik karar sistemleri ve sentetik medya gibi alanlarda sorunlara neden olabilir. Bu nedenle, şirket faaliyetlerinin düzenlenmesi ve yapay zekâ etiği konusundaki sorunların çözülmesi önemlidir. Ancak, bu konuda etik kuralların belirlenmesi ve uygulanması da kritik bir meseledir. Yapay zekâ ve bağlantılı konular, sınıf mücadelesi ve sermaye için rekabetin yoğun yaşandığı bir alanı işaret etmektedir. Uluslararası rekabet, şirketler arasındaki güç mücadelesinin bir yansımasıdır. Ayrıca, teknolojik gelişmelerin toplum için faydalı bir şekilde kullanılabilmesi için kapitalist üretim ilişkilerinin aşılması gerekmektedir.

Ne yapmak gerekir? Nasıl bir sanayileşme ve kalkınma?

Türkiye'nin, kalkınmak için bağımsız bir politika oluşturması gerekiyor. Bu amaçla, emperyalizmden, piyasa güçlerinden bağımsız bir siyasi iradenin ortaya çıkması, halkçı planlama, kal-

kınma politikaları ve bölgesel planlara odaklanması gerekir. Sanayi, tarım, ticaret ve hizmet sektörlerinde sermaye ve rant tekellerine karşı çıkacak, toplumsal ihtiyaçları esas alan acil kalkınma planlarına ihtiyaç vardır.

Bu bağlamda, kamu mülkiyetinin yaygınlaştırılması, kamusal hizmet alanlarının genişletilmesi ve etkin planlama politikaları gereklidir. Kamucu/toplumcu bütüncül planlama, sosyal adalet, yaşanabilir çevre ve uzun vadeli toplumsal dönüşüm hedeflerini kapsamalıdır.

Yatırım, teknolojik yenilikler, nitelikli eğitim, işgücü becerileri ve üretkenliği geliştirecek yapısal dönüşümlere odaklanarak ekonomik büyümeyi belirleyen faktörleri öne çıkarmak gerekiyor.

Türkiye'nin dışa bağımlılığını azaltacak, rekabet gücünü artıracak aktif sanayi politikaları yanı sıra, kamu girişimciliği, açık bilim ve yerli sanayinin gelişimi için planlama şarttır. İller ve bölgeler arasındaki gelir farklılıklarını gidermek için merkezi ve bölgesel kalkınma stratejilerine odaklanmak gerekiyor.

Toplumsal gereksinimlere dayalı, çalışanları refah koşullarına ulaştıran bölüşüm politikalarının benimsenmesi ve toplumun korunmaya muhtaç kesimlerinden başlayarak herkese eşit hizmet sunulması hedeflenmelidir. Akıl ve bilim bazlı planlama, kaynakların etkin kullanımı ve değerinin adil dağıtımı gibi kavramlar, ülkemizin potansiyellerini toplumsal gereksinimler için üretime, öz kaynaklara ve bağımsızlığa yönlendirmeyi amaçlamalıdır. Bu kapsamlı dönüşüm için siyasi irade ve iktidar değişimi gerekmektedir.

TMMOB, geleneksel çizgisi içinde antiemperyalist, demokrat, kamucu/toplumcu, emekten yana bir Türkiye için mücadeleyi bilim, planlama, sanayileşme, toplumsal kalkınma savunu ile bir bütün halinde kararlılıkla sürdürecektir.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği-TMMOB